

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI MADANIYAT
VAZIRLIGI**

**O‘ZBEKISTON DAVLAT SAN’AT VA MADANIYAT
INSTITUTI**

**Musiqashunos olim, san’atshunoslik fanlari doktori,
professor Oqilxon Ibrohimovning yorqin xotirasiga
bag‘ishlangan**

**“O‘ZBEK MUSIQIY MEROSINING TA’LIM
TIZIMIDAGI O‘RNI VA AHAMIYATI”**

Respublika ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami

2023-yil 28-noyabr

TOSHKENT-2023

UDK 04
KBK 93
O' 25

“O‘zbek musiqiy merosining ta’lim tizimidagi o‘rni va ahamiyati” mavzuidagi respublika ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami [Matn]: materiallar to‘plami. – T.: O‘zDSMI, 2023. – 234 bet.

Mas’ul muharrir:

Xudoyev G‘anijon – *O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti “Cholg‘u ijrochiligi va musiqa nazariyasi” kafedrasi professori v.b., san’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)*

Tahrir kengashi a‘zolari:

Turg‘unova Nasiba – *O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti “Cholg‘u ijrochiligi va musiqa nazariyasi» kafedrasi dotsenti, san’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)*

Yakubov Zohidjon – *O‘zRFA San’atshunoslik instituti bosh mutaxassisi, musiqashunos*

Xudoyqulova Nilufar – *O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti “Cholg‘u ijrochiligi va musiqa nazariyasi” kafedrasi o‘qituvchisi*

Mazkur to‘plamdan joy olgan tezis va maqolalar O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi Rayosati majlisining 2023-yil 27-apreldagi 39-son bayoni hamda O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2023-yil 2-maydagi 118-son buyrug‘i bilan tasdiqlangan “2023-yil uchun mo‘ljallangan xalqaro va respublika tadbirlari rejasi”ga muvofiq, 2023-yil 28-noyabr kuni O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat institutida “Insonga e’tibor va sifatli ta’lim yili” davlat dasturi asosida san’atshunoslik fanlar doktori, professor Oqilxon Ibrohimovning yorqin xotirasiga bag‘ishlangan **“O‘zbek musiqiy merosining ta’lim tizimidagi o‘rni va ahamiyati”** nomli Respublika ilmiy-nazariy konferensiyasidagi materiallar asosida tayyorlandi.

To‘plamga kiritilgan ma’lumotlarning to‘g‘riligi va aniqligi uchun mualliflar mas’ul.

zamonaviy taraqqiyot tendensiyalari" mavzusidagi respublika ilmiy-nazariy konferensiyasi materiallar to'plami. Buxoro-2023.

5. Rajabov To'xtasin Ibodovich, Raximov Abdurasul Ravshan o'g'li. Xalq musiqa ijodiyotining rivojlanish bosqichlari va musiqa san'ati fidoyilarining faoliyati xususida // Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. 2022. №5.

MUSIQA DARSLARIDA - O'QUVCHI YOSHLARDA ONG, MILLIY TAFAKKURANI SHAKLLANTIRISH VOSITALARI

Suxrob DUSTOV,

Turkiston yangi innovatsiyalar universiteti

1-bosqich magistranti

Ilmiy rahbar: **Olimjon KARIMOV,**

Buxoro davlat universiteti

Musiqa ijrochiligi va madaniyat kafedrasida dotsenti,

Inson tarbiyasi, kamoloti, har qanday jamiyatning eng dolzarb muammolaridan biri bo'lib kelgan. Chunki jamiyatning shakllanishi, rivojlanishi, ravnaq topishi shu jamiyatdagi tarbiyasiga bog'liq.

Shaxs kamolotida musiqa tarbiyasini oshirish albatta ta'lim metodikasiga bevosita bog'liqdir. Musiqa tarbiyasi metodikasi fan sifatida tizimiga mansub bo'lib o'zining mustaqil o'rniga ega. "Musiqa madaniyati" darslari tarbiya muassasalarida nafosat, musiqashunoslik fiziologiya, ruhshunoslik fanlarining umumlashtirilgan tajribalariga tayanadi.

Musiqa tarbiya metodikasi ayniqsa nafosat musiqashunoslik fanlari bilan o'zviy bog'liq. Nafosat nomi uning metodikasining asosini tashkil etsa, tarbiyaning mazmun va metodlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'quvchilarning quylash faoliyatlaridagi muammolarni hal qilishda metodika fiziologiya tadqiqotlariga taniladi. Musiqa tarbiyasi metodikasining mohiyati musiqa san'ati hamda madaniyati o'sib kelayotgan yosh avlod uchun muhim ahamiyatga ega. Musiqa asarni ongli idrok etish asar mazmunini ochishda va o'quvchilarga musiqiy tajribalarni to'plashda, ularning ma'naviy dunyosini boyitishda yordam beradi. Musiqa tarbiyasi emotsional onglilik prinsipi uyg'unlashish ko'payishi orqali tinglanadigan asarni to'g'ri baholay olish imkoniyatlarini rivojlantiradi:

Ularning musiqaga qiziqishida didlari tarbiyalab boriladi. Badiiy va texnik bosqich prinsipi asarning badiiy va ifodali ijro etish uchun malakali kadrlar talab etadi. O'quvchilarda kuylash malakalarini egallashlariga e'tibor beradi. O'quvchilarga musiqaning rivojlanish prinsiplari to'g'risidagi tasavvurlarini shakllantirish, qobiliyatlarining rivojlantirilishi natijasida ular yana musiqiy tushunchalarni bilib olishadi. "Musiqa madaniyati" darslari jarayoni ko'pgina omillarga bog'liq ekanligini e'tirof etadi. O'quvchilarning musiqiy madaniyati faqatgina maktabning ta'siri ostidagina shakllanmaydi. Uyda albatta tevarak atrof, ommaviy axborot vositalari yaxlit xildagi ijtimoiy vositalar tizimi ham katta

rol o'ynaydi. "Musika madaniyati" darslarida o'quvchilarning ongi va milliy tafakkurini o'stirish jarayonida quyidagi muammolar mavjud jumladan:

A) Usullarning musika tarbiyasi, mazmunini sinovi, ijro bog'liqligi.

V) O'quvchilarda musiqiy va ijodiy qobiliyatlarning rivojlanishi.

S) Musiqiy qobiliyat va ovozning rivojlanishi, musiqani idrok etishning yosh va yakka tartibdagi xususiyatlari.

D) O'quvchilarning milliy musiqamizga bo'lgan qiziqishlarini orttirish.

O'quvchilarda ong va milliy tafakkurini o'stirish jarayonini turlicha shakllantirish yanada rivojlantirish uchun musika darslaridan tashqari musika mashg'ulotlari, sinfdan va maktabdan tashqari ishlariga to'garaklar, bayramlar, ko'ngil ochish kechalari kiradi. Bu esa o'quvchilarning tarbiyasini har tomonlama samarali amalga oshirishga muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Musika ta'lim tarbiyasining maqsad va vazifalarini amalga oshirishda dars yetakchi omil hisoblanadi. Chunki o'quvchilarning ommaviy tarzda jalb etilishi maktabda musika fani boshqa fanlardan o'zining badiiyligi va qiziqarliligi, zavqshavq uyg'otishi bilan ajralib turadi. Eng muhimi musika orqali bolalarning ongi, axloqiy sifatlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Musika aqlni peshlab, tafakkurni charxlaydi. Musika darslari va mashg'ulotlarida o'quvchilar tarbiya va milliy madaniyatimizni o'rganib, bilim saviyasini kengaytirib borishni egallaydi.

Bobokalonlarimizdan Abu-Nasr Al Farobiyning ma'rifatparvarlik g'oyalar tizimida bola, shaxsini tarbiyalashda musika san'atining roli maqsadi va vazifalari alohida e'tirof etiladi. Unda inson hayotida musiqaning jamiyati qayd qilinib, "Ey musika olami, yaxshiyamki sen borsan, agar sen bo'lmaganda insonning ahvoli ne kechar edi"- deya xitob qilinadi. Alloma Abu Ali Ibn Sinoning musiqiy ma'rifiy qarashlarida ham musika shaxsning ma'naviy va jismoniy madaniy tabiatiga ta'sir etuvchi qudratli vosita sifatida ta'rif beradi. Bolada juda yoshligidan boshlab musika hissiyotini tarbiyalash lozim, bu esa uning ruhiy holatini mustahkamlaydi degan g'oya ilgari suriladi. Alloma mashhur "Tibbiyot qonunlari" kitobida bolaning mijozini kuchaytirmoq uchun ikki narsani qo'llamoq kerak. Biri bolani sekin-sekin tebratish, ikkinchisi uxlatish uchun odat bo'lib kelgan musiqiy allalashdir. Shu ikkisini qabo'l qilish miqdoriga qarab bolaning tanasi bilan ba'zan tarbiyaga va ruhi bilan musiqaga bo'lgan ehtiyoj hosil bo'lgan deb yozgan edi.

Shunday qilib olimlar, mutafakkirlar musika nafaqat insonga samarali ta'sir etuvchi vosita balki o'z mohiyati, jamiyatdagi maqsad va vazifalariga ko'ra alohida bir fan sifatida tadbiq etishga davrlar o'tib ularni tor fikrlarini ta'lim- tarbiyada tadbiq etilib, ta'kidlaganidek ommaviy xalq musika pedagogikasining vujudga kelishida asos bo'ladi. Ta'lim tarbiya uslubiyoti maktablari tarkib topib rivojlanib bormoqda. Hozirgi davrda shaxs ma'naviyatini tarbiyalash vazifasi maktabda musika ta'lim tarbiyasi ishlarini sifatli bosqichga ko'tarishni taqozo etadi.

Adabiyotlar

1. Саидий, Саид Болта-Зода, Лады Узбекского народа и средневековые лады. Science and Education 3 (8), 169-174

2. Саид Болта-Зода Саидий, *Эстетика и музыка, связь между ними. Science and Education* 3 (8), 217-223
3. Saidiy S.B. "Markaziy Osiyo madaniyati tarixi urma zarbli cholg'ular". // O 'quv qo'llanma. "Musiqa" nashriyoti. Toshkent-2008 yil.
4. Kayumov I. F. Values and aesthetic factors in the formation of culture and art // *International Engineering Journal For Research & Development*. – 2020. – Т. 12. – №. 1. – С. 10.
5. Ibragim Fayzullayevich Kayumov XALQ QO'SHIQLARI ASOSIDA BOSHLANGICH SINFI O'QUVCHILARINING NUTQIY MALAKASINI O'STIRISH USULLARI // *Scientific progress*. 2021. №5. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/xalq-qo-shiqlari-asosida-boshlangich-sinf-o-quvchilarining-nutqiy-malakasini-o-stirish-usullari> (дата обращения: 26.10.2023).
6. Каюмов И. Ф. и др. Санъатнинг турлари ва уларнинг тарбиявий аҳамияти // *Science and Education*. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 849-854.
7. Kayumov I. F. Formation of composing art in uzbek music // *Researchjet journal of Analysis and Inventions*. – 2021. – Т. 2. – №. 12. – С. 61-65.
8. Каюмов Иброхим Файзуллаевич ВАЖНОСТЬ ВНЕКЛАССНЫХ ЗАНЯТИЙ В РАЗВИТИИ МУЗЫКАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ // *Academy*. 2021. №3 (66). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vazhnost-vneklassnyh-zanyatij-v-razvitii-muzykalnyh-sposobnostey> (дата обращения: 26.10.2023).
9. Kayumov Ibragim Fayzullaevich 2022/12/20 BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI O'ZBEK XALQ MUSIQA IJODINING KEYINGI YILLARDAGI TARAQQIYOT YO'LLARI TOM 2 NOMER 12 19-23 BETLAR
10. Ibrohim Fayzullayevich Qayumov 2022/9/5 MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH O 'ZBEK XALQ CHOLG'U ASBOBLARI TARIXIDAN TOM 2 YNOMER 15 STR 40-43
11. Ибрагим Каюмов 2021/6/24 ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz) Психологическая диагностика музыкального слуха Том 22 Номер 22
12. Каримов О. И. Значение специфических особенностей и воспитательных возможностей узбекских народных инструментов // *Academy*. – 2020. – №. 3 (54). – С. 78-80.
13. Karimov O. J. I. Tanbur sozining paydo bo 'lishi va milliy cholg 'u ijrochiligidagi o 'rni // *Scientific progress*. – 2021. – Т. 1. – №. 5. – С. 767-771.
14. Каримов О. И. Профессиональные музыкальные взгляды будущего учителя музыки // *Вестник науки и образования*. – 2020. – №. 22-2 (100). – С. 17-20.

ZAMONAVIY TA'LIMNING O'QUV-TARBIYA JARAYONIDAGI MOHIYATI

Zilola ZAKIROVA,

Termiz davlat pedagogika inistituti katta o'qituvchisi.

Аннотация. *Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa fanini tashkil etishda zamonaviy ta'limning o'quv-tarbiya jarayonidagi mohiyati bilan bog'liq ma'lumotlarni yetkazishning usullari hamda ushbu mavzuda qo'shimcha ma'lumotlar berish yuzasidan ishlab chiqilgan taklif va tavsiyalar taklif qilingan.*

Kalit so'zlar: *musiqa, cholg'u asbobi, uslub, qo'shiq, kompazitor, nota, dars, mashg'ulot, ko'rgazma qurollar, an'ana.*

Hozirgi davr ta'lim taraqqiyoti yangi yo`nalish – innovatsion pedagogikani maydonga olib chiqdi. «Innovatsion pedagogika» termini va unga xos bo`lgan tadqiqotlar G`arbiy Evropa va AQSHda 60-yillarda paydo bo`ldi. Innovatsion

qoya qoyatosh sur'atlarining ta'limdagi ahamiyati.....	182
Xudoyqulova N.X. Fortepiano ijrochiligida badiiy talqin (<i>A.Safarovning "Alla" asari misolida</i>).....	187
Карякина Л.М. К вопросу изучения фортепианного концертмейстерского искусства в Узбекистане.....	190
Abduvaliyeva G.K. Milliy musiqa ta'limi tizimida ustoz-shogirdlikning zamonaviy interpretatsiyasi.....	193
Shaxodjayeva M.A. Xonandalik ta'limida psixo-emotsional omillar.....	196
Farmonov F.N., Karimov O.I. Kichik yoshdagi o'quvchilarning musiqiy bilish imkoniyatlari.....	198
Ithomjonova D.I., Xudoyev G'M. Musiqa madaniyati fanida integratsion yondoshuv.....	203
Нуруллаев Я.Ф. Музыка как средство воспитания детей.....	208
Rustamova X.J. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarining musiqiy faoliyati.....	213
Qudratova S.F. Musiqiy qobiliyat va uning o'ziga xos xususiyatlari.....	216
Toshpo'lotova Z.O'. Fortepiano cholg'u asbobining genezisi tendentsiyalari...218	
Raximov A.R., Umurova M.Y. Umumta'lim maktablarida musiqa madaniyati fani orqali o'quvchi-yoshlarga o'zbek musiqiy merosini o'rgatish masalalari.....	221
Dustov S.F., Karimov O.I. Musiqa darslarida - o'quvchi yoshlarda ong, milliy tafakkurani shakllantirish vositalari.....	225
Zakirova Z.A. Zamonaviy ta'limning o'quv-tarbiya jarayonidagi mohiyati.....	227
Davlatov O.G'. Meros va mas'uliyat tushunchalarining o'ziga xosligi.....	230